

ΔΠΜΣ-Βιώσιμη Διαχείριση Περιβαλλοντικών Αλλαγών και Κυκλική Οικονομία

ΧΩΡΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ & ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΓΟΥΡΓΙΩΤΗΣ ΑΝΕΣΤΗΣ

ΑΝΑΠΛ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΧΩΡΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

ΤΜΧΠΠΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ



Ινδιάνοι Κόγκις δεν έχασαν ποτέ τη στενή σχέση με τη φύση.

3



Για να ξεπεράσουμε τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε, δεν χρειάζεται μόνο τεχνολογία και επιστήμη, αλλά και πνευματική εργασία, αλλαγή προοπτικής και νοοτροπίας σε σχέση με τον κόσμο στον οποίο ζούμε.

Ινδιάνοι Κόγκις

4

- ▶ Προϊόν ενός πολιτισμού 4.000 ετών, η κοινότητα Kogi, με 15.000 μέλη, ζει ουσιαστικά αποκομμένη από τον κόσμο στις πλαγιές μιας οροσειράς που υψώνεται σε υψόμετρο 5.800 μέτρων και απέχει 40 χιλιόμετρα από την Καραϊβική Θάλασσα. Πρόκειται για ένα περιβάλλον ανεκτίμητου οικολογικού πλούτου, που φιλοξενεί το 14% των ενδημικών ειδών της Νότιας Αμερικής. Οι Ινδιάνοι Κόγκι ζουν μια μυστική και απομονωμένη ζωή στην καρδιά της Σιέρα Νεβάδα, της Κολομβίας.



Ο τόπος τους έχει μεταδώσει τον ηθικό και πνευματικό κώδικα που **διέπει** τον πολιτισμό τους.

- ▶ Οι γνώσεις τους είναι τόσο πολύτιμες που το 2022 συμπεριλήφθηκαν στον κατάλογο της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας της Unesco.
- ▶ "Είναι τέλειο καταφύγιο για παράνομους, αντάρτες, για τον Εθνικό Απελευθερωτικό Στρατό, έμπορους ναρκωτικών, παραστρατιωτικές πολιτοφυλακές. Περιέργως, η ανασφάλεια των βουνών προστάτευε ως ένα βαθμό τους Κόγκις. Ο κίνδυνος απαγωγής κρατούσε τους τουρίστες και τους επιχειρηματίες μακριά. Τα τελευταία πέντε ή έξι χρόνια, η βία έχει μειωθεί, με αποτέλεσμα την επανάληψη της εξόρυξης και της εκμετάλλευσης της ξυλείας και την επιστροφή των τουριστών, αλλά η πίεση είναι μεγάλη.



"Αειφόρος ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να θέτει σε κίνδυνο την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες" (WCED, 1987, σ. 51). Σχεδιάστηκε με προτεραιότητα το παγκόσμιο επίπεδο. Όπως και άλλοι ορισμοί της ΑΑ, περιλαμβάνει δύο μορφές ισότητας:

- διαγενεακή ισότητα: αυτή είναι η ιδιαιτερότητα αυτής της έννοιας της ανάπτυξης,
- ενδογενεακή ισότητα, ή ισότητα στο παρόν. Αυτή η μορφή είναι πολύ παρούσα στην ιδέα της ικανοποίησης των αναγκών των σημερινών γενεών.

- ▶ Υπάρχουν διάφοροι λόγοι για τους οποίους η εδαφική –χωρική κλίμακα είναι τόσο σημαντική:
 - πολλά προβλήματα, ακόμη και παγκόσμια, έχουν την πηγή τους σε ειδικά τοπικές δυναμικές - θυμίζω την αστική εξάπλωση.
 - οικονομικοί λόγοι: από το 1990 και μετά η βιώσιμη ανάπτυξη έχει καταστεί σημαντικός παράγοντας της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας σε παγκόσμια κλίμακα
 - η παρέμβαση σε τοπικό επίπεδο είναι πιθανόν πιο αποτελεσματική από ό,τι σε παγκόσμιο επίπεδο,

Τρεις νέες προκλήσεις για την ΒΑ

8

- ▶ Η αλληλεγγύη και ο συντονισμός μεταξύ των διαφόρων εδαφικών οντοτήτων ή χωρικών επιπέδων.
- ▶ Η εισαγωγή λίγο περισσότερης **στρατηγικής ανάλυσης** στο σύνολο των εργαλείων βιώσιμης ανάπτυξης
- ▶ Η οικονομική κρίση

Η ΒΑ θεωρήθηκε περισσότερο ως ένα παγκόσμιο ζήτημα

Η έκθεση Brundtland (WCED, 1987), καταλήγει στο ότι "Δεν υπάρχει ιδανικό μοντέλο βιώσιμης ανάπτυξης, διότι τα κοινωνικά συστήματα, τα οικονομικά συστήματα και οι οικολογικές συνθήκες διαφέρουν σημαντικά από χώρα σε χώρα. Κάθε χώρα θα πρέπει να βρει το δικό της δρόμο. Όμως, ανεξάρτητα από όλες αυτές τις διαφορές, η βιώσιμη ανάπτυξη πρέπει να θεωρηθεί ως στόχος που πρέπει να επιτευχθεί σε παγκόσμια κλίμακα"

Σύμφωνα με τον Jacques Theys (2009) υπάρχει "μία συγκεκριμένη αντίληψη" της ΒΑ, πιο ειδικά προσαρμοσμένη στο πεδίο της ανάπτυξης.

► Η αντίληψη αυτή έχει πέντε χαρακτηριστικά:

- την επιθυμία για την ανάπτυξη σφαιρικών, μακροπρόθεσμων στρατηγικών,
- την επιθυμία να δοθεί προτεραιότητα στις στρατηγικές αυτές στις μελλοντικές γενιές και στους πόρους και στους κινδύνους που είναι κρίσιμοι για τις γενιές αυτές,
- ισχυρή εστίαση στη σύνδεση μεταξύ παγκόσμιων και τοπικών ζητημάτων (αλλά και μεταξύ διαφορετικών εδαφικών επιπέδων ή μεταξύ Βορρά και Νότου),
- το ενδιαφέρον να δοθεί, στις στρατηγικές, σημαντική θέση στις βασικές ανάγκες των φτωχότερων ή πιο ευάλωτων πληθυσμών ή περιοχών,
- ένας διαφορετικός τρόπος άρθρωσης των αναπτυξιακών στόχων, με την ιδέα ότι η συνεκτίμηση των τριών πυλώνων της ΒΑ (οικονομικός, κοινωνικός και περιβαλλοντικός) δεν θα πρέπει να οδηγήσει σε ένα απλό κολάζ, αλλά θα πρέπει να οδηγήσει σε πραγματική ολοκλήρωση, που θα οδηγήσει σε επαναπροσδιορισμό των ίδιων των αναπτυξιακών στόχων.

Τι είναι η χωρική ΒΑ σε σχέση με την ΒΑ ως μοντέλο ανάπτυξης για το σύνολο του πλανήτη;

- ▶ Η ΒΑ θεωρείται ως μια παγκόσμια απάντηση σε παγκόσμια ζητήματα.
- ▶ Αλλά, η αντιμετώπιση της ΒΑ σε διάφορες περιοχές φαίνεται να μην συνάδει με αυτόν τον γενικό στόχο, διότι :
 - η ΒΑ μπορεί να γίνει αντιληπτή με μερικό και κατακερματισμένο τρόπο,
 - η στόχευση στο παγκόσμιο γίνεται αντιληπτή ως μια μακροπρόθεσμη διαδικασία, η οποία στην καλύτερη περίπτωση μπορεί να λάβει μόνο τη μορφή γεωγραφικής διάδοσης,
 - τα διακυβευόμενα ζητήματα διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή, και αποτελούν επίσης ειδικές μεταφράσεις των παγκόσμιων προβλημάτων,
 - οι ακριβείς στόχοι είναι επίσης πιθανό να διαφέρουν ανάλογα με τις υφιστάμενες εξουσίες και τις ομάδες φορέων στις εν λόγω περιοχές,
 - η πραγματικότητα ενός κατακερματισμένου χώρου καθιστά την αυθόρμητη εμφάνιση ενός παγκόσμιου μοντέλου ΒΑ εντελώς ουτοπική

- ▶ Ο Olivier Godard αναφέρει ότι "η βιώσιμη ανάπτυξη δεν είναι "κλασματική". Η αλλαγή της κλίμακας - ιδίως η μετατόπιση από το παγκόσμιο στο τοπικό - μπορεί να οδηγήσει σε αλλαγή των στόχων και του περιεχομένου των πολιτικών.
- ▶ "ο οικολογικός περιορισμός έχει απόλυτο νόημα μόνο σε πλανητικό επίπεδο. Σε άλλα επίπεδα, οι ανταλλαγές, οι υποκαταστάσεις και οι ανισορροπίες είναι δυνατές και οι οικολογικοί περιορισμοί είναι σχετικοί" (Godard, 1996).
- ▶ Η ικανότητα της ΒΑ να εξαπλώνεται γεωγραφικά φαίνεται να περιορίζεται μεταξύ δύο αντίθετων δυνάμεων: η πρώτη - θετική - είναι το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα- η δεύτερη - αρνητική - είναι το ανταγωνιστικό αποτέλεσμα.

- ▶ Ο **ενεργητικός ή συνεργατικός σχεδιασμός**, ο οποίος επιχειρεί να εμπλέξει τους διάφορους φορείς σε μια εποικοδομητική διαδικασία αλληλεπίδρασης, είναι πιο ευνοϊκός για την οικοδόμηση της ΒΑ από τον ρυθμιστικό σχεδιασμό, ο οποίος προδιαγράφει δεδομένες χρήσεις γης και υποθέτει ότι οι συγκεκριμένες δράσεις θα συμμορφωθούν σχεδόν αυτόματα με το σχέδιο που έχει εκπονηθεί εκ των προτέρων.

Εργαλεία για την αξιολόγηση της ΒΑ μιας περιοχής

14

- ▶ οικολογικό αποτύπωμα που αναπτύχθηκε τη δεκαετία του 1990 (Wackernagel, Rees, 1999),
- ▶ την ενεργειακή σήμανση που πρότειναν οι Pierre-Noël Giraud και Benoit Lefèvre (2006),
- ▶ τους δείκτες κοινωνικού κεφαλαίου (Putman, 2000- Callois, 2005)
- ▶ τον "κοινωνικό ισολογισμό" (Capron, 2006).

Βιώσιμη ανάπτυξη και μορφές ισότητας

15

- ▶ Η εξειδίκευση της έννοιας της ισότητας σε ένα πλαίσιο ΒΑ ανοίγει μια σειρά από ερμηνείες.
- ▶ Ισότητα μπορεί να θεωρηθεί ως συνδυασμός οικονομικών και κοινωνικών στόχων, οπότε μιλάμε για «δίκαιη ανάπτυξη».
- ▶ Η έννοια της χωρικής ισότητας αφορά τη μελέτη των ανισοτήτων (οικονομικών, κοινωνικών, περιβαλλοντικών) εντός ή μεταξύ των περιοχών.



- ▶ Ο στόχος που διέπει κάθε πολιτική χωροταξικού σχεδιασμού είναι η μείωση των χωρικών ανισοτήτων.
- ▶ Η προοπτική της ΒΑ μας οδηγεί να επαναδιατυπώσουμε τον στόχο αυτό με διαφορετικούς όρους, εισάγοντας την έννοια της αναπαραγωγιμότητας της ανάπτυξης με την πάροδο του χρόνου

1. Οι τρόποι ανάπτυξης που εφαρμόζονται στις διάφορες περιοχές επιτρέπουν την ανάπτυξη αυτών των περιοχών με τρόπο που να μπορεί να ανανεωθεί μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα?
2. Το άνοιγμα στην εξωστρέφεια των περιοχών, τον βαθμό στον οποίο λαμβάνουν υπόψη τους τον έξω κόσμο.
3. Είναι συμβατή η προώθηση της ευημερίας των περιφερειακών πληθυσμών, ακόμη και αν αυτή είναι αναπαραγώγιμη μακροπρόθεσμα, με την προώθηση μιας ανάπτυξης που εξοικονομεί περιβαλλοντικούς πόρους;

- ▶ Το πλαίσιο της ΒΑ αλλάζει βαθιά τις προοπτικές των πολιτικών χωροταξικού σχεδιασμού. Η διεθνοποίηση, και ακόμη περισσότερο η παγκοσμιοποίηση, τόσο των περιβαλλοντικών όσο και των κοινωνικοοικονομικών ζητημάτων μετασχηματίζει ριζικά τη χωρική και χρονική κλίμακα στην οποία λαμβάνονται υπόψη τα ζητήματα αυτά.

- ▶ Σήμερα, οι τρεις μεγάλες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η πολιτική χωροταξικού σχεδιασμού είναι :
- ▶ η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, με επακόλουθο την κινητικότητα των επενδύσεων,
- ▶ ιδιαίτερα διαφοροποιημένες δημογραφικές τάσεις
- ▶ τις απειλές της μη βιώσιμης ανάπτυξης, ιδίως λόγω της κλιματικής αλλαγής και της αύξησης των τιμών της ενέργειας,

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ